

Till
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Miljö- och energidepartementet
m.registrator@regeringskansliet.se

Överklagan av Förvarsinspektörens beslut GL2017-827-11 att avskriva ärendet om FMV:s granatbeskjutning av norra Vättern

Härmed yrkas att Regeringen upphäver rubricerat beslut från Förvarsinspektören för Hälsa och Miljö (FIHM) och återförvisar ärendet för fortsatt handläggning i enlighet med miljöbalkens bestämmelser. Enligt undertecknade innebär en korrekt handläggning att FIHM lämnar in en åtalsanmälan pga. FMV:s granatbeskjutning av norra Vättern den 11 okt 2017.

Ärendet

Den 11 oktober 2017 sköt FMV spränggranater ut i norra Vättern. I FMV:s miljötillstånd (bilaga 1) regleras skjutning mot sjön. I tillståndet finns ett krav på samråd med länsstyrelsen i samband med användning av brisant ammunition och vad gäller specifika skyddsområden. Något samråd skedde inte i samband med provskjutningen, som ägde rum inför tv-kameror och sändes i TV4 (<https://www.tv4play.se/program/nyheterna/3940180>).

FIHM är den tillsynsmyndighet som ska se till att försvarsverksamhet följer miljölagstiftningen. När undertecknade påtalade att granatbeskjutning skett utan samråd med länsstyrelsen, valde FIHM att avskriva ärendet utan åtgärder.

Det är detta beslut om avskrivning som här överklagas. FIHM:s beslut bifogas i bilaga 2.

Bakgrund till överklagan

Bakgrunden till överklagan framgår av Anmälan om åtalsprövning daterad 2017-10-19 (bilaga 3.) Där finns underlaget för att tillsynsmyndigheten FIHM enligt 26 kap. 2 § miljöbalken är skyldig att anmäla FMV för misstänkt miljöbrott.

Kort sammanfattat handlar det om att FMV:s tillstånd innebär att projektiler och granater "så långt detta är möjligt" och "i största möjliga utsträckning" ska skjutas mot projektilfång alternativt samlas upp och bärgas. När det gäller brisant ammunition och skydd av särskilda områden i Vättern finns regler om krav på samråd med Fiskeriverket, numera Länsstyrelsens Vattenenhet.

Brister i FIHM:s beslut

1. Samråd för att nå en överenskommelse

Ärendet handlar om huruvida **samråd** inför skjutningarna den 11 oktober bör ha hållits

eller ej. FIHM:s beslut har under rubriken *Övrigt* på sid 3 en märklig formulering om att begreppet "samråd" inte förekommer i tillståndet. Men självfallet handlar det om att i samråd nå en överenskommelse. Detta framgår dels i miljötillståndet, t.ex. på sidan 39¹. Dels framgår det av både FMV:s tidigare ansökan om samråd och länsstyrelsens beslut i samrådsfrågan. Vi bifogar bilder på ansökan/beslut från den 18/12 2015 (bilaga 4) resp. 21/1 2016 (bilaga 5). Där framgår med all önskvärd tydlighet att det handlar om samråd.

2. Skjutningar ut i Vättern ska endast ske undantagsvis

Alla parter i tillståndsprocessen framhåller att skjutningar ut i Vättern ska undvikas så långt som möjligt. Och detta gäller i synnerhet brisant ammunition. Det framgår av FMV:s egen ansökan t.ex. sid 9 och 11 i tillståndet. På sid 20 i tillståndet står att FMV förbinder sig att av de ca 19 000 kg metall som skjuts ut i Vättern ska 12 300 kg (eller ca 65 %) tas om hand. Det innebär att max 6 700 kg grovkalibrig ammunition skulle kunna lämnas kvar på sjöns botten årligen. Denna mängd överskreds med råge under 2016. Enligt mejl från Generalläkaren hade FMV tillfört Vättern 10 840,8 kg metall under 2016 fram till den 23 juni (bilaga 6). Då hade dock samråd föregått granatbeskjutningen av dricksvattentäkten.

På sid 26 i tillståndet kräver Fiskeriverket uppföljning av skador på fisk och skaldjur. Där står bl.a.: "För den pelagiska stimfisken siklöja, som löper ***direkt risk vi brisad över fritt vatten***, bör eventuella iakttagelser av påverkad fisk dokumenteras."

På sid 32 framgår att länsstyrelsens bedömning, att Natura 2000-området inte påverkas, helt och hållet vilar på att samrådsfunktionen med Fiskeriverket fungerar som skydd för de olika fredningsområdena².

På sid 35 framgår att länsstyrelsen bedömer att det är svårt att nå målet Giftfri miljö. "Det är därför viktigt", skriver länsstyrelsen "att ***så långt det är möjligt minska den fortsatta spridningen*** till bland annat Vättern. ***De långsiktiga konsekvenserna av de ökade metallhalterna i vattnet är inte utredda.*** /.../ Likaså bör skjutning över vatten från luftfarkoster och från båtar om möjligt ske med lös ammunition. Projektiler som landar i vatten bör tas upp."

På sid 36 fortsätter länsstyrelsen att kräva: "FMV bör tillsammans med Fiskeriverket, Vätternvårdsförbundet och Samordningsgruppen för Vättern undersöka möjligheterna att ***helt undvika nedfall som kan påverka lekbottnarna*** i fredningsområdena."

Under tillståndsprövningen hävdar FMV att granater m.m. ska bärgas "***så långt det är skäligt***". Miljöprövningsdelegationen håller dock fast vid att granater ska bärgas "***så långt det är möjligt***." Denna precisering, som sker på sid 49, visar på en vilja och upprepad önskan. Längre ned på sid 49 står: "***Av villkor 5 framgår dock att skjutning***

¹ "Länsstyrelsen bedömer att dessa övningar bör ske efter ***samråd***..."

² I efterhand kan konstateras att detta inte fungerat då länsstyrelsen under 2016 accepterat att hundratals granater sprängdes i eller helt nära fredade områden, t.o.m. mitt under fiskens mest intensiva lekperiod. Tyvärr gjordes ingen seriös prövning enligt regelverket för Natura 2000 i samband med tillståndet 2010. Vetenskapligt underlag saknades i ansökan i stor utsträckning och det utfärdades inget specifikt tillstånd enligt 7 kap. 28 a §.

alltid ska ske mot projektilfång så långt detta är möjligt, detta gäller oavsett vilken typ av ammunition som används.

Av någon anledning missar FIHM att i sitt beslut nämna villkor 5, men både det villkoret och 1:a, 11:e och 14:e villkoret måste tolkas som att skjutning ut i Vättern med projektiler och granater som inte kan bärgas, och i synnerhet brisant ammunition, ska höra till undantagen. Denna tolkning gör för övrigt även mark- och miljödomstolen i sitt yttrande angående granatsprängningar under vecka 44 år 2016, sid 7 i mål M 3832-16³. (Bilaga 7.)

FIHM klarar inte av att läsa tillståndet utan skriver i sitt beslut på sidan 3 att *"tillsynsmyndigheten inte kan finna något stöd"* för att användningen av brisant ammunition ska höra till undantagen – och föregås av samråd.

3. Två strecksatser i villkor 11 är tillämpliga för aktuell granatsprängning

Villkor med texten "så långt det är möjligt" är naturligtvis svårt att följa upp och tolkningsutrymmet är betydande. Villkor 11 är dock mer precist. Det handlar dels om brisant ammunition och dels om vissa områden som under viss fastställd tid inte ska beskjas, utan att samråd först genomförs.

Det är viktigt att notera att FMV:s verksamhet handlar om att prova nytt material. De nya Archerpjäserna kommer från tillverkaren och ska överlämnas till militära förband. Om artilleripjäsen kunde köras direkt till användarna, dvs. om FMV var hundraprocentigt säker på att precision och prestanda var oklanderlig, skulle Archer inte behöva provskjutas över Vättern och inte någon annanstans heller. Nu finns inte den hundraprocentiga garantin. Även om Archer är ett precisionsvapen ligger skjutmålet runt en och en halv mil bort. Därför lägger FMV ut ett riskområde som är ett par kilometer brett. Felmarginalen i höjdled kan inte förutsättas vara så extremt liten som 10 till 20 meter. När därför FMV:s avser att spränga alldeles ovanför vattenytan och kallar det "luftbrisad" – i syfte att undvika kravet på samråd – är det inte seriöst. Risk finns naturligtvis att enstaka granater hamnar både på vattenytan och under.

Därav måste slutsatsen dras att då beskjutning med brisant ammunition planeras mot vattnet bör sprängningarna föregås av samråd med fiskeintresset, ***enligt första strecksatsen i villkor 11***. Som framgår även av den bifogade ansökan om samråd från FMV används också uttrycket "där granater avses brisera vid nedslag ***mot*** vatten." Alltså inte nödvändigtvis precis ***i*** vattnet.

I FMV:s tillstånd finns inga resonemang om luftbrisader och inga definitioner av hur högt över vattenytan en granat ska brisera för att inte regleras i tillståndet. Det följer av den enkla sanningen att syftet med att skjuta över Vättern är att kunna verifiera nedslagsplatsen. Skulle granaterna sprängas mycket högt över vattenytan kan inte beskjutningen motiveras i förhållande till villkor 5 och 14. Dessutom skulle skadan av att sprida stålsplitter över stora områden bestå. Inte minst på grund av den skadliga påverkan på lekbottnar.

³ "Villkor 11 är således, som klagandena anfört, ett undantagsvillkor".

FIHM skriver i sitt beslut längst ned på sidan 2 att "I riskområdet sker ingen skjutning..." Det måste vara en felskrivning. Skjut- och målområdet ligger naturligtvis **inom** riskområdet. Men eftersom det finns en större eller mindre risk att granaten missar det exakt inprogrammerade målet finns det avlysta riskområdet för att säkerställa att inte "tredje man", som FIHM skriver, skadas. I det här läget är väl "tredje man" närmast rödingen och siken som leker i området. Delar av riskområdet går rakt in i de lekbottnar som ska skyddas. Även andra arter som är viktiga för ekosystemet kan skadas, som ex. vis siklöjan. (Se citatet ovan från Fiskeriverket, sid 26 i tillståndet.)

Så även om skjut- och målområdet håller ett avstånd till riskområdets gränser indikerar riskområdet att beskjutning av de känsliga områdena kan ske, om oturen är framme. Riskområdet tangerar fiskeförbudsområdet Tängan och går in i området Röknen/Kalv. Dessa områden beskrivs i **tredje och fjärde strecksatsen i villkor 11** och förutsätter att samråd hålls. (Se bifogat kartmaterial bilaga 8, 9 och 10.)

Observera att det är fullt möjligt att länsstyrelsen i ett sådant samråd gör en överenskommelse med FMV om skjutmålets placering, antal granater, markeringsladdningar resp. skarpt laddade, osv. I ett samråd bör också FMV redovisa de särskilda skäl som gör att den aktuella provverksamheten måste ske just i Vättern vid den aktuella tidpunkten.

Den 11 oktober fanns inga särskilda skäl att spränga granater över Vättern. Två dagar tidigare, den 9 oktober på eftermiddagen, hade FMV:s personal förklarat för riksdagsledamöterna Stina Bergström och Emma Hult (som den dagen gjorde ett studiebesök på provplats Karlsborg tillsammans med undertecknade) att utprovningen av Archer mycket väl kunde ske på andra platser i Sverige och även hade utförts på andra platser. Det fanns heller ingen brådska vad gällde utprovningen. Dessa fakta borde FMV ha redovisat för länsstyrelsen i ett samrådsförfarande innan beskjutningen skulle äga rum.

Förvaltningsplanen för fisk

FMV:s tillstånd använder inte begreppet "luftbrisad". Det gör dock Vätternvårdsförbundets nyligen beslutade "Förvaltningsplan fisk och fiske Vättern 2017-2022". Att det är av stor vikt att även luftbrisad undviks framgår av sid 23:

"En typ av miljöfarlig verksamhet utgörs av vissa verksamheter inom försvarssektorn. Försvarsrelaterad verksamhet berör Vättern i form av riskområde där landbaserade mål med tillhörande avskärmning och/eller blinding men där säkerhet kräver kontrollerade bakomliggande område utöver Vättern, samt av nedslagsområde. Ur ett fisk-och fiskeperspektiv har utskottet Samförvaltning Fiske framfört vikten av att nedslag eller luftbrisad inom såväl fredningsområden (under fastställda tidsperioder för skydd av fiskreproduktion) som permanenta fiskeförbudsområden bör undvikas. Vidare har störning på friluftsliv från skjutverksamhet och överflygningar på låg höjd (<20m) lyfts fram som olämpligt under fiskeintensiva perioder och områden. Tydligt fiskeintensiva perioder utgörs t ex av kräftfiskeperiod (juli - september), rödingsfiske (juli - augusti) samt av laxfiske (oktober - januari). Beslutande myndighet [dvs. i första hand

länsstyrelsens vattenenhet] har att väga olika riksintressen och nytta mot intrång mot varandra.”⁴ (Vår understrykning och kommentar.)

Under rubriken ”Riktlinjer och förhållningssätt” på sidan 30 står att ”Nedslag och luftbrisd inom fredningsområden under fastställda tidsperioder för skydd av fiskreproduktion enligt Havs- och Vattenmyndigheten och permanenta fiskeförbudsområden bör undvikas. Skjutverksamhet och överflygningar på låg höjd minimeras under perioder och områden som berörs av intensivt fiske.”

Dessa skrivningar, som fastställts av Vätternvårdsförbundet, visar att beslutande myndighet, dvs. nu närmast Länsstyrelsens Vattenenhet, bör få möjlighet att delge sina synpunkter innan de känsliga områdena i norra Vättern beskjuts med spränggranater i oktober månad mitt under fiskens lekperiod.

Slutsats

Att medvetet strunta i tillståndets krav på samråd är definitivt ett misstänkt miljöbrott. FIHM bör alltså snarast göra en anmälan till åklagarmyndigheten. Tillämplig författningsbestämmelse är miljöbalkens 29 kapitel, 4 § punkt 2:

”För otillåten miljöverksamhet döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet /.../

2. i egenskap av innehavare av det tillstånd eller det beslut om tillåtlighet, godkännande eller dispens som gäller för verksamheten eller åtgärden och som har meddelats med stöd av balken, förordning (EG) nr 1907/2006, förordning (EG) nr 1107/2009 eller förordning (EU) nr 528/2012 bryter mot ett villkor eller en bestämmelse i tillståndet eller i beslutet.

Undertecknade yrkar att Regeringen upphäver rubricerat beslut från Försvarsinspektören för Hälsa och Miljö (FIHM) och återförvisar ärendet för fortsatt handläggning i enlighet med miljöbalkens bestämmelser.

2017-11-16

Christer Haagman
Repslagaregatan 7
544 30 Hjo

Ann-Sofie Andersson
Ripanäs 14
544 91 Hjo

⁴ http://www.vattern.org/wp-content/uploads/2017/03/Manus_170503-CH_MASE170705.pdf